

Aktuálne inšpirácie ekologickými podnetmi z myslenia Hildegardy z Bingenu

PETER VOLEK

Katolícka univerzita v Ružomberku
Filozofická fakulta
Katedra filozofie
Hrabovská 1B
034 01 Ružomberok
peter.volek@ku.sk

Abstract

This article looks at the inspiration from the ideas of Hildegard of Bingen to change people's behavior to solve the current ecological crisis. This topic is very actual, it was also addressed by Pope Francis in the encyclical *Laudato Si'*. Hildegard of Bingen based her works on the visions she had. According to her, the world was created in harmony and in the fullness of life, which manifested itself in nature as greenness (*viriditas*). It was violated by the first sin of Adam. Jesus' redemptive work restored this harmony. Every person can restore harmony in nature by striving for a virtuous life, by sins and vices he moves away from it and thereby causes spiritual decline in the soul. It also contributes to the destruction of greenness in nature and the increase in dryness (*ariditas*). Hildegard of Bingen recommends abandoning extreme anthropocentrism in the relation to the nature and obedience to God. Compared to the encyclical of Pope Francis *Laudato Si'*, Hildegard considers the cause of dryness and ecological damage not only ecological sins, but all sins, because human actions affect all things all things that are interconnected.

Keywords: Hildegard of Bingen, Viriditas, Ariditas, Harmony, Symphony, Virtues, vices

Úvod

V diele Hildegardy z Bingenu (1098-1179) sa nachádzajú dôležité ekologické podnety pre dnešné myslenie. Tieto podnety sa nám zachovali v podobe diel, ktoré zaznamenávajú mnohé jej vízie. Sú teda zasadené do teologického kontextu.

V určení základu jej náuky sa autori rozchádzajú. Niektorí vidia základ jej výkladu sveta v pojme *viriditas* (zeleň, zelenosť, zelená sila), ktoré dosť často používa vo svojich dielach aj listoch.¹ Iní chápu základ jej videnia sveta v človeku v strede sveta, pričom človek vplýva na svet a svet na človeka.² Ďalší nachádzajú základ jej chápania sveta vo vzťahu Boha a prírody ako ženícha a nevesty.³

Autentické diela

Dôležité je vychádzať z autentických diel Hildegardy z Bingenu. Medzi jej najvýznamnejšie autentické diela patria *Scivias*, *Kniha zásluh života*⁴, *Kniha božských diel*⁵, *Symfónia harmónie nebeských zjavení*⁶. Okrem toho písala aj životopisy svätých, výklady evanjelií, diela o neznámom jazyku a neznámych písmenách. Podľa súčasného výskumu sa jej diela *Causae et curae* (Príčiny a liečenia) a *Physica* (Fyzika) pokladajú za neautentické. Poukazuje na to viacero dôvodov: Tieto die-

¹ Porov. SCHMITT, M.: Hildegard of Bingen: *Viriditas*, Web of Greening Life-Energy: I. In: *The American Benedictine Review*, Vol. 50, 1999, No. 3, s. 253.

² Porov. ZÁTONYI, M.: *Hildegard von Bingen*. Münster: Aschendorff, 2017, s. 132.

³ Porov. BERRY, T., DIDCOCT, B.: Choosing Our Roots. Traditional Christian attitudes offer both problems and promise for healing the earth. In: *Context. A Quarterly of Humane Sustainable Culture*, Vol. 8, 1984, s. 28-89; SADOWSKI, R. F.: Resources within Spiritual and Mystical Christian Traditions for the Care of Earth-our Common Home. In: *Studia Ecologiae et Bioethicae*, Vol. 18, 2020, No. 1, s. 43-53. <https://doi.org/10.21697/seb.2020.1.05>

⁴ HILDEGARDIS BINGENSIS: *Liber Vite Meritorum*. CCCM 90. Turnholti: Brepols, 1994. (LVM) Toto dielo bolo na základe vízií v roku 1158 napísané v rokoch 1158-1163, ako tom hovorí na začiatku tejto knihy. „ET FACTVM EST in nono anno postquam uera visio ueras uisiones, in quibus per decennium insudaueram, mihi simplici homini manifestauerat; ... cum sexaginta annorum essem, fortem et mirabilem uisionem uidi ...“ „A STALO SA v deviatom roku po pravom videní pravých videní, ktorými som sa desaťročie zaoberala, ukazovali sa mi jednoduchí ľudia; ... keď som mala šesťdesiat rokov, videla som silné a zázračné videnie ...“ LVM, s. 8. Preklady z latinčiny sú moje vlastné.

⁵ *Knihu božských diel (Liber divinorum operum)* začala Hildegarda písať, keď začala mať nové videnia na konci písania *Knihy zásluh života*, a po siedmich rokoch (v roku 1170) bola takmer hotová. „Et factum est in sexto anno postquam uerasque uisiones ... qui primus annus exordium presentium uisionum fuit, cum sexaginta quinque annorum essem ... Quam uisionem tandem per septem annos scribendo uix consummaui.“ „A stalo sa v šiestom roku po tých opravdivých videniach ... ktorý bol prvým rokom začiatkom prítomných videní, keď som mala šesťdesiat päť rokov ... Tieto videnia predsa po siedmich rokoch som konečne dokončievala.“ HILDEGARDIS BINGENSIS: *Liber divinorum operum*. CCCM 92. Turnholti: Brepols, 1996. (LDO), Prologvs, s. 45. Úplne dokončené bolo asi v r. 1174. Tieto tri diela tvoria spolu jednu trilógiu. Porov. DEROLEZ, A., DRONKE, P.: Introduction. In: LDO, s. X-XII.

⁶ SAINT HILDEGARD OF BINGEN: *Symphonia. A Critical Edition of the Symphonia armonie celestium revelationum*. With Introduction, Translations and Commentary by Barbara Newman. Ithaca - London: Cornell University Press, 1998, Second Edition. (SYM) <https://doi.org/10.7591/9781501711879> Redakcia *Symfónie* vznikala počas života Hildegardy aj po jej smrti. Jestvujú dva rukopisy, ktoré sa líšia obsahom. Prvý vznikol pod vedením Hildegardy v roku 1175. Druhý vznikol po jej smrti na Vrchu sv. Ruperta v rokoch 1180-1190. V druhom rukopise sú niektoré hymny bez nôt, na rozdiel od prvého rukopisu. Sú tam aj hymny, ktoré nie sú v prvom rukopise. Tieto hymny vznikli kvôli liturgii. Čo sa týka názvu, *symfónia* a *harmónia* sú synonymné, preto preklad názvu by mohol znieť: *Harmonická hudba nebeských tajomstiev*. Porov. NEWMAN, B.: Introduction, SYM, s. 6-17. V diele *Kniha zásluh života* Hildegarda spomína aj to, že už pracovala na tomto diele *Symfónia*: „ET FACTUM EST in nono anno postquam uera uisio ueras uisiones ... et symphoniam harmonie celestium reuelationum, ... mihi ad explanandum ostenderat ...“ „A STALO SA v deviatom roku po pravom videní pravých videní, ... a *Symfónia harmónie nebeských zjavení*, ... bolo mi ukázané na vysvetlenie ...“ LVM, s. 8.

la nie sú zahrnuté v kritickom vydaní autentických diel Hildegardy z Bingenu vo vydavateľstve Brepols v edícii *Corpus Christianorum Continuatio Medievalis* (CCCM); boli napísané až po smrti Hildegardy z Bingenu; z diela *Causae et curae* sa zachoval iba jediný rukopis, z diela *Physica* päť rozličných úplných rukopisov; nie sú v rukopise *Riesenkodex* (Obrovský kódex), kde sú všetky diela Hildegardy ňou samou aj upravené.⁷ Medzi neautentické diela Hildegardy z Bingenu je zaraďované aj proroctvo *Insurgent gentes* (Povstanú národy), o ktorom sa predpokladá, že vzniklo asi v prostredí Viliama zo Saint Amour v Paríži okolo roku 1250.⁸

Život

Na lepšie pochopenie diela Hildegardy z Bingenu je vhodné priblížiť si jej život.⁹ Narodila sa v roku 1098.¹⁰ Rodina Hildegardy z Bingenu patrila do vysokej šľachty. Ako osemročná získala vzdelanie na zámku Sponheim spolu s Juttou zo Sponheimu, staršou o šesť rokov. Vychovávala a vzdelávala ich vdova Uda z Göllheimu. 1. novembra 1112 odišla s Juttou na Vrch sv. Disiboda, kde štyri roky predtým založili mužský benediktínsky kláštor. Predtým tam žil írsky mních sv. Disibod v rokoch 640-700, potom tam postavili kostol a benediktínsky kláštor, ktorý zrušil mohučský arcibiskup Hatto II. v rokoch 968-970. Mohučský arcibiskup Willigis (975-1011) tam postavil kostol a kláštor dal augustiniánom. Tu Hildegarda spolu s Juttou a ďalšími spoločníčkami začali pod vedením Jutty kláštorný život v osobitnej budove. Pod vedením Jutty Hildegarda spoznávala

⁷ Porov. ZÁTONYI, M.: *Hildegard von Bingen*. Münster: Aschendorff, 2017, s. 60-64, 123-124.

⁸ Porov. KADEROVÁ, J.: Pseudohildegardino proroctví *Insurgent gentes* v českém kontextu. Srovnání textu *Prophelia beate Hildegardis de fratribus minoris* z Třeboňského rukopisu a *Apologie Konráda Waldhausera*. In: *Graeco-Latina Brunensia*, Vol. 17, 2012, No. 2, s. 79-94.

⁹ K životu Hildegardy z Bingen porov. GODEFRIDO ET TEODORICHO MONACHIS: *Vita sanctae Hildegardis*. In: MIGNE, J.-P.: *Patrologiae cursus completus. Series secunda, in qua prodeunt patres, doctores scriptoresque Ecclesie Latine a Gregorio Magno ad Innocentium III.* Paris: Petit Montroque, 1855, vol. 197, s. 91-130; ZÁTONYI, M.: *Hildegard von Bingen*. Münster: Aschendorff, 2017, s. 3-9. ĽEPKO, Z., SADOWSKI, R.: Ekofilozoficzne znaczenie przesłania Hildegardy z Bingen. In: *Studia Ecologiae et Bioethicae UKSW*, Vol. 12, 2014, No. 2, s. 12-16. <https://doi.org/10.21697/seb.2014.12.2.01> K životu Hildegardy a Jutty porov. SCHMITT, M.: Blessed Jutta of Disibodenberg: Hildegard of Bingen's Magistra and Abbes. In: *The American Benedictine Review*, Vol. 40, 1989, No. 2, s. 170-189; FELTEN, F.: What Do We Know About the Life of Jutta and Hildegard at Disibodenberg and Rupertsberg? In: MAYNE KIENZLE, B., STUODT, D. L., FERZOCCO, G. (eds.): *A Companion to Hildegard of Bingen*. Leiden-Boston: Brill, 2014, s. 15-38; https://doi.org/10.1163/9789004260719_003 JOANNIS, G. C. (ed.): *Diplomatarium Disibodenbergense*. In: *Tabularum Litterarumque veterum spicilegium usque huc nondum editarum spicilegium*. Francoforti ad Moenum: Ioannem Maximilianvm a Sande, 1724, s. 74-80.

¹⁰ To možno ľahko určiť z jej vlastného záznamu, že v roku 1141 žila v 43. roku života, keď mala prvé videnie: „ET ECCE quadragesimo tertio temporalis cursus mei anno, cum caelesti uisioni magno tempore et tremula intentione inhaererem, uidi maximum splendorem, in quo facta est uox de caelo ad me dicens : ... Et iterum audivi uocem de caelo mihi dicentem : 'Dic ergo mirabilia haec et scribe ea hoc modo edocta et dic.' Factum est in millesimo centesimo quadragesimo primo Filii De Iesu Christi incarnationis annus, cum quadraginta duorum annorum septemque mensium essem ...“ „A HĽA, v štyridsiatom treťom roku môjho života, keď som bola zaujatá s veľkým strachom a trasľavou pozornosťou nebeským videním, videla som veľmi žiarivý jas, v ktorom z neba ku mne prehovoril hlas : ... A znova som počula hlas, ktorý ku mne z neba hovoril: 'Hovor o týchto zázračných veciach, a napíš ich poučená týmto spôsobom a hovor o nich.' Stalo sa to v roku 1141 vtelenia Božieho Syna Ježiša Krista, keď som mala 42 rokov a sedem mesiacov ...“ HILDEGARDIS BINGENSIS: *Sciuias*. CCCM 43. Turnholt: Brepols, 1978, (SCI I, II) I, potestificatio, s. 3.

Písmo, najmä žalmy, liturgický spev, gregoriánsky chorál. Z knižnice benediktínskeho kláštora čerpala zrejme poznatky z ranokresťanskej literatúry. Keď Jutta v roku 1136 zomrela, stala sa Hildegarda nástupníčkou, magistrou, a viedla sestry. Na konci roku 1140 sa rozhodla Hildegarda založiť nový kláštor spolu so záhradou na vrchu sv. Ruperta, čo sa jej aj napriek ťažkostiam podarilo a do ktorého sa presídlila spolu so sestrami a oblátkami. V roku 1141 mala videnia a začala ich písať. Videnia mala už aj skôr, ale až teraz ich začala písať. V roku 1146 alebo 1147 sa obrátila na Bernarda z Clairvaux a prosila ho o to, aby posúdil, či má o týchto videniach verejne rozprávať alebo mlčať.¹¹ Po jeho súhlase¹² a pod jeho vplyvom boli časti diela *Scivias* predložené pápežovi Eugenovi III., ktorému tiež napísala,¹³ a ten ich schválil.¹⁴ Odvtedy pokračovala vo svojej spisovateľskej činnosti. Dielo *Scivias*¹⁵ dokončila po desiatich rokoch, čiže v roku 1151.¹⁶ V rokoch 1163-1165 a okolo roku 1170 sa vybrala na cesty, na ktorých kázala v Kolíne, Trevíre, Kirchheime, Rothenkirchene a na ďalších miestach. Okolo roku 1165 založila kláštor v Eibingene, ktorý trvá doteraz. Písala a vymieňala si listy s mnohými cirkevnými aj svetskými osobnosťami svojej doby. V príprave jej diel a zapisovaní vízií jej pomáhal mních Volmar, ktorý z kláštora na Vrchu sv. Disiboda prešiel aj do kláštora na vrchu sv. Ruperta ako prepoš, duchovný pre sestry benediktínky, a to až do svojej smrti v roku 1173. Po jeho smrti jej pomáhal s dielami valónsky mních Wibert (Guibert) (1124-1214) z opátstva Gembloux, ktorý prevzal tak úlohu jej sekretára. V r. 1178 pochovala na kláštornom cintoríne šľachtica, ktorý

¹¹ „Bone pater et mitissime, posita sum in animam tuam, ut mihi reueles per hunc sermonem, si uelis ut hec dicam palam, aut habeam silentium, quia magnos labores habeo in hac uisione, quatenus dicam quod uidi et audiui.“ „Dobrý a najláskavejší otče, som vťahnutá do tvojej duše, aby si mi zjavil touto rečou, či chceš, aby som toto povedala zástupom, alebo zachovala ticho, lebo mám veľkú prácu v tejto vízii, pokiaľ hovorím, čo som videla a počula.“ HILDEGARDIS BINGENSIS: *Epistolarium. Pars prima I-XC.* CCCM 91. Turnholti: Brepols, 1991, (EPI I) Epist. I, s. 4-5.

¹² „Congratulamur gratie Dei, que in te est, et ut eam tamquam gratiam habeas et toto ei humilitatis et deuotionis affectu studeas respondere, sciens quod *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*, quod in nobis est, hortamur et obsecramus. Ceterum, ubi interior eruditio est et unctio docens de omnibus, quid nos aut docere possumus aut monere?“ „Blahoželáme Božej milosti, ktorá je v tebe, a povzbudzujeme a prosíme, aby si ju tiež mala ako milosť a celým afektom jej pokory a zbožnosti sa snažila odpovedať, vediac, že *Boh sa pyšným protiví, pokorným ale dá milosť*, ktorá je v nás. Ďalej, kde je vnútorné vzdelanie a pomazanie učiac o všetkom, čo môžeme my učiť alebo napomínať? EPI I, Epist. IR, s. 6-7.

¹³ „Prepara scriptura hanc ad auditum me suscipientium, et fac illam uiridem in suco suavis gustus et radicem ramorum et uolans folium contra diabolum, et uiues in eternum.“ „Priprav ma týmto písmom na prijatie vypočutého a urob ho životodarným v šľave lahodnej chuti a koreňom stromu, a letiacim listom proti diablove, aby si žil naveky.“ EPI I, Epist. II, s. 8. V tomto liste z r. 1148 žiada pápeža, aby schválením týchto spisov pomohol rozvíjať sa jej zelení (*viriditas*), čiže Božiemu životu v nej proti diablove.

¹⁴ „Gaudemus, filia, et exsultamus in Domino, quod honestatis tue opinio ita longe lateque diffunditur, ut multis fias odor uite in uitam ...“ „Radujeme sa, dcéra, a plesáme v Pánovi, ktorý mienku tvojej počestnosti tak dlho a skryto šíril, aby sa mnohým stala *vôňou života do života* ...“ EPI I, Epist. IV, s. 10. Hildegarda sa pápežovi Eugenovi III. za schválenie aj poďakovala, porov. EPI I, Epist. V, s. 11-13.

¹⁵ Dielo *Scivias* sa niekedy prekladá ako *Vedz cesty (Wisse die Wege)*, ale správne by sa malo prekladať ako *Smerovník*. Porov. ZÁTONYI, M.: *Hildegard von Bingen*. Münster: Aschendorff, 2017, s. 66. V tejto stati ho budem uvádzať v pôvodnom názve.

¹⁶ „... uix opus istud decem annis consummans ad finem preduxi.“ „... toto dielo som ledva po desiatich rokoch doviedla k zavŕšeniu do konca.“ SCI I, potestificatio, s. 6.

bol exkomunikovaný. Nato bola potrestaná ona a jej sestry cirkevným trestom interdiktom. Hildegarda bola presvedčená o správnosti svojho konania, pretože vedela, že daný šľachtic sa v súkromnom kruhu zmieril s cirkvou. Neskôr arcibiskup z Mohuča Christian von Buch konštatoval jej nevinu. Hildegarda zomrela 17. 9. 1179 v kláštore na vrchu sv. Ruperta, ktorý bol zničený Švédmi v roku 1632. Proces jej blahorečenia sa začal, ale nebol nikdy dokončený. Pápež Benedikt XVI. ju vyhlásil za svätú 10. 5. 2012 a 7. 10. 2012 ju vyhlásil za cirkevnú učiteľku.

Literárny štýl

Hildegarda nechodila do škôl ani na univerzitu, pretože ženy v tej dobe ešte nemohli študovať na univerzitách. Preto nepoznala a nepoužívala logickú argumentáciu, akú často používali filozofi a teológovia na univerzitách. Sama píše o sebe v liste Wibertovi z roku 1175, že je nevzdelaná a píše len o tom, čo videla vo víziách.¹⁷ Podobne to vysvetľovala aj v liste kolínskemu arcibiskupovi Arnoldovi.¹⁸ Opisovala a vysvetľovala vízie, ktoré mala. Celé jej literárne dielo tak nadobudlo osobitný vizionársky literárny štýl, plný obrazov a alegórií. Zároveň svoje vízie chápala ako výklad biblických textov.¹⁹ Keďže sa pritom často vyjadrovala pomocou obrazov vzatých z prírody a rastlinného života, Michael Marder nazýva jej štýl ekologickou literárnosťou.²⁰

Viriditas a ariditas

Hildegardiným hlavným posolstvom boli jej vízie. Podľa listu Wibertovi z roku 1178 ich považovala za priame posolstvá od Boha.²¹ Tieto vízie považovala za mystické.²² Hildegarda často používala výraz *viriditas*. Tento nemá jeden jed-

¹⁷ „Quidquid autem in hac uisione uidero seu didicero, huius memoriam pre longum tempus habeo, ita quod, quoniam illud aliquando uiderim et audierim, recorder. Et simul uideo et audio ac scio, et quasi in momento hoc quod scio disco. Quod autem non uideo, illud nescio, quia indocta sum.“ „Čokoľvek totiž v tomto videní som videla alebo počula, to mám dlhý čas v pamäti, takže keď som to niekedy videla alebo počula, zapamätám si to. A zároveň vidím a počujem aj viem, takmer hneď v momente, čo viem, aj hovorím. Čo však nevidím, to neviem, lebo som nevzdelaná.“ HILDEGARDIS BINGENSIS: *Epistolarium. Pars secunda XCI-CCLR*. CCCM 91A. Turnholti: Brepols, 1993, (EPI II), Epist. CIIIR, s. 261-262.

¹⁸ „Nunc autem, o pastor populi tui, ego pauperula, sicut petisti, scripta ueracium uisionum istarum tibi misi, nihil humani ingenii et proprie uoluntatis mee continentia ...“ „Teraz tiež, ó pastier svojho ľudu, ja úbožiačka, ako si žiadal, poslala som Ti pravdivé videnie toho, ktoré neobsahujú nič, čo by bolo z ľudskej schopnosti a z mojej vlastnej vôle ...“ EPI I, Epist. XIVR, s. 32.

¹⁹ Porov. ZÁTONYI, M.: *Hildegard von Bingen*. Münster: Aschendorff, 2017, s. 35.

²⁰ Porov. MARDER, M.: *The Ecological Literacies of St. Hildegard of Bingen*. In: *Philosophies*, Vol. 6, 2021, č. 98, s. 1-7. <https://doi.org/10.3390/philosophies6040098>

²¹ „Ab infantia autem mea, ossibus et neruis et uenis meis nondum confortatis, uisionis huius munere in anima mea usque ad presens tempus semper fruor, cum iam plus septuaginta annorum sim.“ (Od môjho detstva, neposilňovaná dosiaľ mojimi kosťami, nervami a žilami, stále som si užívala do prítomného času v mojej duši videnia tohto daru, keďže mám už viac ako sedemdesiat rokov.“ (EPI II), Epist. CIIIR, s. 261.

²² „Et audiui eundem qui sedebat in throno mihi dicentem : ‘Scribe quae uides et audis.’ Et respondi de interiori scientia eiusdem uisionis : ‘Rogo te, mi Domine, ut mihi des intellectum, quatenus possim enarrabiliter proferre haec mystica ...’ „A počul som toho, kto sedel na tróne, ako mi hovoril: ‘Napiš, čo vidíš a počuješ.’ A odpovedala som zvnútra poznaním jeho vízií: ‘Prosím ťa, môj Pane, aby si mi dal rozum, aby som mohla naratívne vykladať túto mystiku ...’ HILDEGARDIS BINGENSIS: *Sciuias*. CCCM 43a. Turnholti: Brepols, 1978, (SCI III), SCI, p. III, v. I, 78-81. „... unde nunc loquor per non loquentem hominem de Scripturis, nec edoctum de terreno

noznačný význam, ale vo viacerých kontextoch nadobúda viacero významov. Miriam Schmittová rozlišuje štyri základné významy tohto pojmu podľa druhov interpretácií textu: doslovná rovina, alegorická rovina, morálna (tropologická) rovina, mystická (anagogická) rovina.²³ Typickým príkladom doslovného významu je opis raja, kde je všetko zelené a kvitne.²⁴ Príkladom alegorického výkladu je *viriditas* v človeku. Tu chápe pod *viriditas* pozemský život človeka.²⁵ Na morálnej rovine cnosti napomáhajú rozvoju Božieho života v človeku.²⁶ Príkladom použitia mystického výkladu pojmu *viriditas* je výklad troch síl v kameni, ohni a reči, čo vykladá ako znázornenie Najsvätejšej Trojice.²⁷ Tento pojem *viriditas* Hildegarda prevzala asi od pápeža Gregora Veľkého.²⁸

magistro, sed ego qui sum dico per eum noua secreta et multa mystica quae hactenus in uoliminibus latuerunt ...“ „... teda to, čo teraz hovorím, nehovorím ako učený človek z Písíem, ani ako vzdelaný pozemským učiteľom, ale ja, ktorá som, hovorím skrze jeho nové tajomstvá a mnohú mystiku, ktorá doteraz v knihách bola utajená ...“ SCI, p. III, v. XI, c. 18.

²³ SCHMITT, M.: Hildegard of Bingen: *Viriditas*, Web of Greening Life-Energy: I. In: *The American Benedictine Review*, Vol. 50, 1999, No. 3, s. 259-276; SCHMITT, M.: Hildegard of Bingen: *Viriditas*, Web of Greening Life-Energy: II. In: *The American Benedictine Review*, Vol. 50, 1999, No. 4, s. 357-380.

²⁴ „Sed paradisus est locus amoenitatis, qui floret in uiriditate florum et herbarum et deliciis omnium aromatum ...“ „Avšak raj je miestom pôvabu, ktorý kvitne v zeleni kvetov a rastlín a nádherly všetkých vôní ...“ SCI, p. I, v. 2, c. 28.

²⁵ „... id est in uiriditate calore ei infundens, quoniam terra est carnalis materia hominis, nutriens eum suco suo sicut mater lactat filios suos ...“ „to jest v jemu vliatemu životu tepla, lebo zem je telesnou matériou človeka, živiac ho svojou šťavou ako matka dojčí svojich synov ...“ SCI, p. II, v. I, 7.

²⁶ „... de recto desiderio fidelis hominis cogitatio ad fructiferam utilitatem bona opera proferentem exiens, uiriditatem illius tangit, quatinus multiplices fructus sanctitatis producat et mentes hominum ad caelestia eleuet ...“ „... premýšľanie o správnych túžbach verných ľudí privádza k plodnému užitočnému vykonávaniu dobrých skutkov, dotýka sa ich života, pretože vytvára mnohé ovocie svätosti a povyšuje mysle ľudí k nebu ...“ LDO, p. I, v. IV, 8.

²⁷ „Tres uires in lapide et tres in flamma et tres in uerbo sunt. Quomodo? In lapide est umida uiriditas et palpabilis comprehensio atque rutilans ignis. ... Ipsa autem umida uiriditas significat Pater, qui nunquam arescit nec finitur in sua uirtute; et palpabilis comprehensio designat Filium, qui natus ex Virgine tangi et comprehendí potuit; atque rutilans ignis significat Spiritum sanctum, qui est accensor et illuminator cordium fidelium hominum. Quid est hoc? Sicut homo in corpore suo frequenter tangit umidam uiriditatem lapidis exinde informando debilitatur, sic et homo qui per instabilitatem cogitationum suarum temere uult Patrem intueri perit in fide. Et ut palpabili comprehensione lapidis faciunt homines habitationem suam se per eum defendentes ab hostibus, ita et Filius Dei, qui est uerus lapis angularis, est habitatio fidelis populi, eum protegens a malignis spiritibus. Sed et sicut rutilans ignis illuminat tenebrosa comburens ea quae tetigerit, sic et Spiritus sanctus fugat infidelitatem auferens omnem rubiginem iniquitatis. Sic quomodo hae tres sunt in uno lapide, ita et uera Trinitas est in uera unitate.“ „Tri sily sú v kameni a tri v plameni a tri v slove. Akým spôsobom? V kameni je vlhká zeleň a hmatateľné pochopenie a žltočervený oheň. ... Táto vlhká zeleň označuje Otca, ktorý nikdy nevyschne ani neskončí vo svojej sile a hmatateľné pochopenie označuje Syna, ktorý narodený z Panny mohol byť dotknutý a pochopený; ako aj žltočervený oheň označuje Ducha Svätého, ktorý zapaluje a osvetľuje srdcia veriacych ľudí. Ako človek, ktorý sa vo svojom tele častejšie dotýka vlhkej zeleni kameňa, potom chorľavejúci slabne, tak aj človek pre svoje nestabilné poznanie nadobúda strach, že hľadiac na Otca stratí na viere. A ako v hmatateľnom pochopení kameňa ľudia sa svojimi príbytkami chránia pred hosťami, tak aj Boží Syn, ktorý je pravý uholný kameň, je príbytkom veriacych, chrániac ich pred zlými duchmi. Tak ako žltočervený oheň osvetľuje temnoty spáliac to, čo je mrzké, tak aj Duch Svätý uteká pred neverou odstraňujúc všetku hrdzu nepravosti. Tak ako tieto tri sily sú v jednom kameni, tak je aj pravá Trojica v pravej jednote. SCI, p. II, v. II, c. 5.

²⁸ Porov. JONES, J. D.: A Theological Interpretation of 'Viriditas' in Hildegard of Bingen and

Rozličné výklady pojmu *viriditas* sú prepojené myšlienkou holistickej vízie sveta. Boha videla ako slnko, oheň.²⁹ *Viriditas* predstavuje Boží život, ktorý je v Bohu³⁰ a Panne Márii neustále.³¹ V raji bol tento Boží život aj v ľuďoch a v prírode, v celom stvorenstve, a prejavoval sa zeleňou prírody. Boh dáva tento život ľuďom aj celej prírode, čo vyjadruje obrazom zelene poľa.³² Týmto poľom je ľudské srdce oblátov darovaných Bohu a posvätených v krste.³³ Opakom *viriditas* je *ariditas*, ktorú tiež používa v štyroch rozličných rovinách významov: v doslovnej rovine, v alegorickej rovine, v morálnej rovine, v mystickej rovine. V doslovnej rovine používa znovu opis raja, kde zeleň rajskej záhrady dáva vlhkosť suchej zemi.³⁴ V alegorickej rovine sa pod *ariditas* chápe sucho nevery a oklon od pravej katolíckej viery.³⁵ V morálnej rovine Božia pomoc dokáže prekonávať *ariditas* hnev.³⁶ V mystickej rovine

Gregory the Great. In: *Current Issue*, Vol. 1, 2012, s. 1-15.

²⁹ „Nam ille lucidissimus ignis quem uides designat omnipotentem et uiuentem Deum ...“ „Lebo ten najjasnejší oheň, ktorý vidíš, označuje všemohúceho a živého Boha ...“ SCL, p. II, v. I, c. 1.

³⁰ „DEINDE uidi serenissimam lucem, et in ipsa sapphirini coloris speciem hominis ...Hic est sensus mysteriorum Dei, ut discrete cernatur et intellegatur quae sit plenitudo illa quae nunquam uisa est in ortu ... Nam si Dominus uacuus esset propriae uiriditatis suae, qui tunc esset opus illius ? Videlicet uanum.“ „Potom som videla najjasnejšie svetlo, v ňom v zafirových farbách ľudské pokolenie ... Toto je význam Božieho tajomstva, aby sa diskretné pozoroval a chápalo, že je plnosť toho, čo som teraz videla na mieste ... Lebo keby Pán bol pozbavený svojho života, kde by teraz bolo jeho dielo ? Zdalo by sa márnym.“ SCL, p. II, v. II, c. 1.

³¹ „Filius meus natus est de incorrupta Virgine, quae ignara ullius doloris fuit, sed quae in uiriditate integritatis suae permansit, ut gramen in gloria uiriditate suae uiget, super quod ros de caelo cadit.“ „Môj syn sa narodil z neporušenej Panny, čo sa stalo bez akejkoľvek bolesti a ktorá zotrúva v živote svojej integrity, ako trávnik je svieži vo svojej zeleni, na ktorú padá rosa z neba.“ SCL, p. II, v. 6, c. 25. Vo svojom diele *Symfonia* ospevuje Hildegarda Panu Máriu aj hymnom *O uiridissima uirga*, (SYM, s. 126) čo značí doslova *Najzelenší Panna*, v prenesenom význame to znamená, že je najväčšou darkyňou života, lebo dala život prameňu života – Ježišovi Kristovi. Porov. ĽEPKO. Z., SADOWSKI. R.: Ekofilozoficzne znaczenie przesłania Hildegardy z Bingen. In: *Studia Ecologiae et Bioethicae UKSW*, Vol. 12, 2014, No. 2, s. 17-18. <https://doi.org/10.21697/seb.2014.12.2.01>

³² „Viridem agrum in potestate mea habui.“ „Mal som zelené pole vo svojej moci.“ SCL, p. II, v. V, c. 46.

³³ „... hominis ... cor illius quod ager meus est ... dedicatum et sanctificatum mihi in baptismo ...“ „... ľudí ... ich srdce, ktoré je mojím poľom ... mne darovaných a posvätených v krste ...“ SCL, p. II, v. V, c. 46. Podľa Mardera sa v tomto texte Hildegardy vyskytuje vnútorná a vonkajšia zeleň. Srdcia oblátov predstavujú vnútornú zeleň a zeleň rastlín vonkajšiu zeleň. Porov. MARDER, M.: *Green Mass. The Ecological Theology of St. Hildegard of Bingen*. Stanford, Ca: Stanford University Press, 2021, s. 7-8. <https://doi.org/10.1515/9781503629271>

³⁴ „Sed paradisus est locus amoenitatis, qui floret in uiriditate florum et herbarum et deliciis omnium aromatum ... dans fortissimum sucum aridae terrae ...“ „Avšak raj je miestom pôvabu, ktorý kvitne v zeleni kvetov a rastlín a nádhery všetkých vôní ... dávajúc najsilnejšiu vlhkosť suchej zemi ...“ SCL, p. I, v. 2, c. 28.

³⁵ „... iustissima diuinitas Trinitatis in christiano populo omnem ariditatem diuersitas et contradictionis atque abiectiois rectissimae catholicae fidei aduersantem in maxima illius confusione succidit et comburit ...“ „... najspravodlivejšia božská Trojica v kresťanskom ľude v najväčšej miere búra a ničí všetko sucho odlišnosti a protirečenia, ako aj odchýlok nepriateľov od pravej katolíckej viery“ SCL, p. III, v. VII, c. 4.

³⁶ „Cum enim ira tabernaculum meum incendere uoluerit, in bonitate Dei respicio, quem ira nunquam tetigit, et ita aere qui sua lenitate ariditatem terrae rigat suauior ero, spiritale gaudium habens, cum uirtutes in me uiriditatem meam ostendere incipient.“ „Keď teda hnev chcel rozpáliť môj svätostánok, očakávam Božiu dobrotu, ktorej sa nikdy neošklivil hnev, a tak vzduchom, ktorý svojou jemnosťou zavlažuje suchú zem, budem pokojnejšia majúc duchovnú

ariditas označuje slabosti apoštolov³⁷ alebo chýbajúceho Ducha Svätého.³⁸

Boh všetko stvoril skrze svojho Syna v plnosti života, čiže zelene.³⁹ V raji pred prvým hriechom bolo všetko v harmónii, symfónii a plnosti života, a tým aj zelené a plodné.⁴⁰ Po hriechu prvých ľudí bola táto harmónia narušená a to, čo bolo človeku podriadené, sa mu vzpriečilo.⁴¹ Človek bol stvorený v strede vesmíru a všetko mu bolo podriadené, všetko mohol pretvárať.⁴² Človek je totiž prepojený s prírodou a jej elementmi.⁴³ Aj v prírode je všetko navzájom prepojené.⁴⁴ Z toho vyplýva aj zodpovednosť človeka, aby konal dobro a vyhýbal sa zlu.⁴⁵ V život-

radosť, keď vo mne pomocou cností začína ukazovať svoj život.“ SCI, p. I, v. IV, c. 7.

³⁷ „Vnde ipsae fenestrae pulcherrimis smaragdis circumornatae sunt : quoniam eadem Trinitas uiridissimis uirtutibus et aerumnis apostolorum, quae nunquam ariditatem teporis inueniunt, ubique in toto mundo apertissime declarata est.“ „Teda tie okná sú vyzdobené najkrajšími smaragdmi : totiž samotná Trojica najzelenšími cnosťami a súženiami apoštolov, ktorí nikdy nenadobúdajú sucho chladu, obe sú totiž v celom svete najjasnejšie vyhlásené.“ SCI, p. II, v. IV, c. 3.

³⁸ „... ignis sine macula ariditatis ... demonstrat Spiritum Sanctum“ „...bez škvvrny sucha ... dokazuje Ducha Svätého ...“ SCI II, v. II, c. 1.

³⁹ „... per uerbum Dei omnis creatura tam uisibilis quam inuisibilis facta est, quę in ulla essentia, uidelicet uiuentis spiritus aut uiriditatis aut uirtutis, subsistit ...“ „... skrze Božie slovo bolo stvorené všetko viditeľné ako aj neviditeľné, čo subsistovalo vo svojej esencii, totiž živom duchu, aj živote (zelení), aj cnosti ...“ LDO, p. I, v. IV, c. 105.

⁴⁰ „In principio omnes creaturę uiruerunt, in medio flores floruerunt; postea uiriditas descendit.“ „Na začiatku boli všetky stvorenia plné života (zelené), uprostred kvitli kvety; potom život (zelení) ustupoval.“ LDO, p. III, v. V, c. 8. „... creato Adam Pater, qui lucidissima serenitas est, dedit per Verbum suum in Spiritu sancto ipsi Adae dulce praeceptum clarissimae oboedientiae adhaerentis eidem Verbo in umida uiriditate fructuositatis ...“ „... Otec, ktorý je najjasnejšia jasnosť, stvoril Adama a dal skrze svoje Slovo v Duchu svätom samému Adamovi sladký príkaz najjasnejšej poslušnosti pridružujúc k samému Slovu vo vlhkej plodnosti životnej sily ...“ SCI, p. II, v. I, c. 8.

⁴¹ „Quia homo in loco deliciarum Deo rebellis existit, idcirco et creatura illa quae homini in seruitio subiecta fuit se homini opposit.“ „Keďže človek na mieste pôžitkov sa stal rebelom voči Bohu, preto aj stvorenie, ktoré bolo človeku podriadené k službám, sa postavilo proti človeku.“ SCI, p. I, v. II, c. 27.

⁴² „... in structura mundi quasi in medio eius homo est, quia ceteris creaturis in illa degentibus potentior existit, statura quidem pusillus, sed uirtute animę magnus; caput scilicet sursum, pedes uero deorsum ad elementa tam superiora quam inferiora mouendo, necnon a dextris et a sinistris operibus, quę manibus operatur, illa penetrando; quoniam in uiribus interioris hominis potentiam hanc operandi habet.“ „... takmer v strede sveta je človek, pretože je významnejší ako niektoré stvorenia, postavy trochu drobnej, ale veľký je silou svojej duše; hlava pravdaže hore, nohy naozaj obrátené dolu k nižším aj vyšším elementom, ktoré hýbe, a k tomu napravo a naľavo sú diela, ktoré vykonáva svojimi rukami a pretvára ich; pretože v silách vnútorného človeka má schopnosť vykonávať tieto diela.“ LDO, p. I, v. II, c. 15.

⁴³ „... elementa cum hominibus et homines cum illis in mundo conuersantur.“ „... elementy komunikujú s ľuďmi a ľudia s nimi vo svete.“ LVM, p. III, c. 31.

⁴⁴ „Omnia enim que in institutione Dei sunt, sibi inuicem responsum dant.“ „Všetko, čo Boh usporiadal, dáva si navzájom odpoveď.“ LVM, p. II, c. 14.

⁴⁵ „De scientia enim boni et mali, qua intellegis quod homo es, mihi responsurus es.“ „Z poznania dobra a zla, z ktorého chápeš, kto je človek, si mi zodpovedný.“ SCI, p. III, v. X, 2. „Homo, qui iustitiam diligit ... et qui a sordibus mundus bonis operibus acquirere sanctitatem, cum se a malis abstinens ad omne quae Deo placet se conuertit ...“ „Človek, ktorý miluje spravodlivosť ... a ktorý v špine sveta dobrými skutkami získava svätosť tým, že sa chráni zla a obracia sa ku všetkému, čo sa páči Bohu ...“ LDO, p. I, v. IV, c. 10.

nej sile duše dokáže spoznávať Boha.⁴⁶ Jeho prirodzenosť je dobrá, ale dokáže podľahnúť aj zlu.⁴⁷ Keď mu podľahne, často pod vplyvom zlého ducha, tak jeho životná sila vysychá, obracia sa na sucho.⁴⁸ Toto dosahuje aj svojou nadvládou nad prírodou, ktorá je nútená mu slúžiť. Aj na konci časov bude takéto sucho, ale premení sa na večnú radosť vo večnej blaženosti, v nazeraní na Pána.⁴⁹ Niekedy je tento opis priamo apokalyptický a približuje cez obrazy katastrofálneho sucha ľudskú biedu. Zároveň sľubuje večnú radosť v nebeskom živote.⁵⁰ Túto narušenú harmóniu prekonal svojím vykupiteľským dielom Ježiš Kristus, ktorý priniesol život.⁵¹ Ježiš príde aj súdiť ľudí a svätých privedie do neba.⁵² Keďže pôvodnú harmóniu narušil hriech, aj teraz harmóniu človeka s celým svetom narúša hriech. Preto cnostný život a pravá viera je cestou k obnoveniu harmónie, k obnoveniu Božieho života v človeku, k obnoveniu vzťahov v prírode a tým aj k rastu zelene.⁵³ Postoj zodpovednosti za stvorenie dosiahne človek vtedy, keď bude poslúchať Boha. Táto poslušnosť vyrastá z lásky a Božej bázne a vedie k spojeniu s Bohom.

⁴⁶ „... te Deum ... in uiriditate animae meae te cognoscentem ...“ „... spoznávam Ťa, Bože ... v životnej sile mojej duše ...“ SCI, p. II, v. V, c. 54.

⁴⁷ „Natura enim hominis bona est, sed homo eam in contrarietate euerit, cum carne suam infrenem ire permittit, quocumque sibi placuerit.“ „Prirodzenosť človeka je dobrá, ale človek ju rozvráti v opak, keď povolí svojmu telu uzdu ísť, kamkoľvek sa mu zapáči.“ LVM, p. II, c. 78.

⁴⁸ „Vnde etiam in illis in quibus uiriditas esse deberet nulla est, sed arida ariditas propter nequissimas superstitiones diabolicum artium, que in peruersis hominibus inueniuntur, qui omnia faciunt ad uoluptates et ad cupidines suas conuerrunt ...“ „Teda tiež v tých, v ktorých mala byť životná sila, je nulová, avšak suché sucho kvôli najviac nepodareným úkonom diabolského druhu, ktoré sa nachádzajú v perverznych ľuďoch, ktorí všetko robia podľa ľubovôle a prikláňajú sa k svojim žiadostivostiam ...“ LVM, p. III, c. 27.

⁴⁹ „Quandiu creatura in necessariis uestris officia sua exercet, plena gaudia non habebitis. Postquam autem creatura in ariditate defecerit, electi summum gaudium in uita omnium gaudiorum uidebunt.“ „Dokiaľ stvorenie vykonáva svoju službu vám v nevyhnutnom, nebudete mať plnú radosť. Potom ale, ako stvorenie uschne v suchu, vyvolení budú vidieť najvyššiu radosť v živote všetkých radostí.“ LVM, p. III, c. 2.

⁵⁰ „Postquam autem finis mundi aduenerit, ita quod creatura in ariditate temporalis defectionis ceciderit, et iam transmutationem suam senserit, electi creatorem suum et remuneratorem bonorum factorum in uita eternitatis et totius gaudii cum summa beatitudine uidebunt ...“ „Potom, ako prišiel koniec sveta, keď stvorenstvo mizlo v časnom narastaní sucha, a už pociťovalo svoju premenu, vyvolení a budú vidieť svojho stvoriteľa a toho, čo dáva odmenu za dobré skutky, vo večnom živote a plnej radosi v najvyššej blaženosti ...“ LVM, p. III, c. 31.

⁵¹ „... quia per mortem Christi in candore regenerationis spiritus et aquae fulget in mentibus hominum, ut et ipsi mortem eius imitentur.“ „... lebo skrz Kristovu smrť v jase obnovenia ducha a vody žiari v myšliach ľudí, aby napodobňovali jeho smrť.“ SCI, p. III, v. IX, c. 29.

⁵² „... Filius Dei ... clamat totum mundum per ignem expurgandum ... et etiam peruersitatem hominum iudicio suo examinandam, atque sanctitatem in bonis et rectis operibus in homine ad perfectionem ducendam, ita quod anime iustorum maxima gloria et maximo gaudio ad beatitudinem eterne uite tunc transibunt.“ „... Boží Syn ... volá na súd očisťujúcim ohňom celý svet ... a tiež preskúmajúc svojím súdom zvrátenosti ľudí, ako aj svätosť v dobrých a správnych skutkoch ľudí privádzajúc k dokonalosti tak, že duše spravodlivých potom prejdú do najväčšej slávy a radosi večnej blaženosti.“ LVM, p. VI, 4.

⁵³ Ekoteologickú meditáciu o *uiriditas* u Hildegardy na tému pôvodnej *uiriditas* pri stvorení, jej úpadku a obnove prináša Michael Marder. Porov. MARDER, M.: On the Vegetal Verge (With Saint Hildegard). In: *Comparative and Contentual Philosophy*, Vol. 11, 2019, No. 2, s. 137-146. <https://doi.org/10.1080/17570638.2019.1630891> Marder však niekedy zamieňa niektoré typy rovín interpretácie jej textov. Tak potom tvrdí, že v doslovnom zmysle sme my ľudia podľa Hildegardy rastliny. Porov. tamže, s. 140.

Tým nadobudne človek pravú slobodu a tú naplno rozvinie.⁵⁴ V diele *Scivias* sa usilovala o morálnu obnovu jednotlivcov skrze nadobúdanie cností, v diele *Kniha božského diela* sa usilovala o obnovu celého ľudstva, ktoré svoj vrchol dosiahne pri poslednom súde. Vyzývala v ňom aj k reforme Cirkvi morálnou obnovou jej členov.⁵⁵ „Dejiny vidí ako hľadanie jednoty raja. Boh držal nádheru ľudstva tak, že sa môže navrátiť k jej božským zdrojom. Jej následné vízie v tretej knihe [*Scivias*] vysvetľujú proces obnovy, predstavovaný ako budovanie nebeského mesta.“⁵⁶

O potrebe *viriditas* neváhala písať Hildegarda ani pápežovi Eugenovi III.: „Zariad', aby si tento list vypočuli tí, ktorí ma prijímajú, a urob, aby boli oživení touto sladkou šťavou a koreňom vetiev a aby chceli list proti diablu, a budeš žiť naveky.“⁵⁷ Vystupovala proti cudzoložstvu, praktizovanej homosexualite, vraždám.⁵⁸ Takisto pripomína aj to, že sa treba vyhýbať poškrvneniu čistoty kňazov ženami aj sebou samými.⁵⁹ Hlavný boj sa odohráva medzi cnosťami a nerestami v človeku. Vyjadrila to aj v liste opátovi Adamovi z kláštora Ebrach v roku 1166, v ktorom píše, že neresti vznikajú v človeku pod vplyvom diavla a cnosti pod vplyvom Boha.⁶⁰ Predtým v tom istom liste približuje pôsobenie Boha a zlých

⁵⁴ Porov. LVM III, c. 6-10; ZÁTONYI, M.: Rebell oder Mitarbeiter Gottes? Hildegard von Bingen zu einem bekehrten Umgang mit der Schöpfung. In: *Studia Universitatis Babeş Bolyai Theologia Catholica*, roč. 66, 2021, č. 1-2, s. 231. <https://doi.org/10.24193/theol.cath.2021.10> „O homo, tu totum es in omni creatura et obliuisceris creatoris tui, et subiectio tua oboedit ei sicut constitutum est.“ „Ó, človeče, ty si celý v každom stvorení a zabúdaš na svojho stvoriteľa, a tvoje podriadenie ho poslúcha, ako je to ustanovené.“ SCI II, I, c. 2.

⁵⁵ „Celum quippe et terra in futuro iudicio mouebuntur ... In diebus itaque supradictis suaissimę nubes cum suaissimo aere terram tangent illamque uiriditatem fructuositatis exsudare facient ...“ „Lebo nebo a zem smerujú k poslednému súdu ... V tých hore spomenutých dňoch sa najroztomilejšej zemi dotknú najroztomilejšie oblaky a vyrastie jej plodná zeleň ...“ LDO, p. III, v. V, c. 19-20. Porov. MEWS, C. J.: From *Scivias* to the *Liber Divinorum Operum*: Hildegards Apocalyptic Imagination and the Call to Reform. In: *The Journal of Religious History*, Vol. 24, 2000, No. 1, s. 44-56. <https://doi.org/10.1111/1467-9809.00100>

⁵⁶ MEWS, C. J.: From *Scivias* to the *Liber Divinorum Operum*: Hildegards Apocalyptic Imagination and the Call to Reform. In: *The Journal of Religious History*, Vol. 24, 2000, No. 1, s. 50. <https://doi.org/10.1111/1467-9809.00100>

⁵⁷ Porov. text z pozn. 10.

⁵⁸ „Nam homo qui tam rebellis et contumax est, quod non timet se polluere aut simplici fornicatione in uisceribus proprii corporis sui tactu et delectatione, aut se contaminare duplici fornicatione educens semen suum cum uiro aut cum muliere, aut se dilaniare ira, odio et inuidia cum ceteris hominibus, aut se cruentare homicidio sibi in occurrentibus ...“ Lebo človek je rebelom a vzdorovitým, ktorý sa nebojí poškrvniť sa jednoduchým cudzoložstvom v hĺbke vlastného tela dotykom a potešením, aj sa poškrvniť dvojitém cudzoložstvom vyvedením svojho semena s mužom aj so ženou, alebo sa znetvorí hnevom, nenávisťou a závisťou voči určitým ľuďom, alebo sa zakrvaví vraždou napadnutých ...“ SCI, p. II, v. 6, c. 57.

⁵⁹ „Vt sacerdos a contagione mulieris se custodire debet, sic etiam a se ipso se contineat, scilicet cauens ne tactu manuum suarum pollutionem de se educat ...“ „Aby sa kňaz chránil nečistého styku so ženou, aby sa chránil aj pred sebou, totiž aby sa vyhýbal vyvolaniu si polúcie rukou ...“ SCI, p. II, v. VI, c. 62.

⁶⁰ „Sed a diabolo uita in inquietudine uane glorie et in strepitu proteruie iusto magisterio resistentis exeunt, a Deo autem uiritutes in contemptu secularium cum beneuolentia subiectionis in caritate procedunt, ad populum istum venientes.“ „Avšak od diavla vychádzajú v nepokojí prázdne slávy a v hluku samopaše rezistentné voči spravodlivému učiteľovi, avšak od Boha pochádzajú cnosti opovrhované svetskými ľuďmi s dobroprajnosťou podriadenia sa v láske, prichádzajúce k tomuto ľudu.“ EPI I, LXXXV_R/B, s. 208.

duchov na ľudí pomocou podobenstva o slnku, jeho lúčoch a rastu kvetín v záhrade. Hrozná postava od severu chce vysušiť tú záhradu, mladá krásna postava od východu ju chce zavlažiť.⁶¹ Potom vysvetlila toto podobenstvo: slnko je Boh, záhrada je kláštor, kvety sú mnísi, rosa a dážď sú symbolom Božej milosti. Nastáva súboj cností a nerestí pod vplyvom Boha a diabla.⁶²

Hildegarda z Bingenu a pápež František v encyklike *Laudato si*

Ekologické výzvy Hildegardy z Bingenu sú veľmi podobné výzvam pápeža Františka z encykliky *Laudato si'*. Na to upozorňujú aj Marta Zátonyiová a John Dadosky.⁶³ Pritom si treba všimnúť aj to, že v dobe Hildegardy z Bingenu nebola ekologická kríza ani klimatická zmena zapríčinená činnosťou človeka. Pápež

⁶¹ „*Qui est, dicit : Sol micat et radios suos emittit. Quidam autem uir amicus solis existens hortum habuit, in quo multa aromata et multos flores in magno studio plantare desiderabat. Et sol in igne radiorum suorum calorem super aromata et super flores illos misit, atque ros et pluuiam humorem uiriditatis dedit. Tunc ab aquilone tortuosa imago nigris crinibus ac horribili facie exiens, et ab oriente pulcherrimus iuuenis candidis crinibus ac plena et amabili facie procedens, ad ipsum hortum uenerunt. Et tortuosa imago ... in dolo suo hiemem super hortum illum induxit ac aromata et flores illius arefacere uoluit. Sed prefatus iuuenis ... in magno sono solem aduocauit ut in signo tauri ueniret et denuo uiriditatem estatis super hortum illum adduceret.*“ „Kto je, hovorí : Slnko sa blyští a vysiela svoje lúče. Akýsi človek, priateľ slnka, mal záhradu, v ktorej túžil pestovať na veľkej ploche mnohé aromatické rastliny a kvety. A slnko vyslalo v ohni svojich lúčov teplo na aromatické rastliny a kvety, ako aj dalo im skrze rosu a dažďe vlhu zelene. Tu vychádzala od severu skrútená starena s čiernymi vlasmi a hroznou tvárou a od východu prichádzala krásna mladucha so žiarivými vlasmi a peknou a lúbeznou tvárou a obe prichádzali k danej záhrade. A starena ... vo svojom úskoku priviedla zimu na túto záhradu s úmyslom vysušiť aromatické rastliny a kvety. Avšak spomenutá mladucha ... sa obrátila silným hlasom na veľké slnko, aby prišlo v znamení býka a opäť priviedlo zeleň leta do tejto záhrady.“ EPI I, LXXXVr/B, s. 206-207.

⁶² „*Gratia enim Dei uelut sol micat et dona sua sic interdum emittit ... Sed tu, uir amicus gratie Dei, hortum populi habes, in quo per uicem Christi multa bona desideria et multa bona opera studiose plantare desideras. Et gratia Dei ... super desideria et super opera illa emittit et rore ac pluuiam aque uiue uirescere facit. ... Tunc uitia in dolis suis frigidam nebulam ignorantie populo huic inducunt, ita quod bona desideria et bona opera illius iam in defectu sunt, cum in se ipsum confidit. Sed uirtutes famulatum in laudibus suis Deo exhibentes, hoc iusto Dei iudicio fieri permittunt, ita ut homines intelligant quid sint. ... gratiam Dei tenent ...*“ „Totiž milosť pokrýva Boha, slnko žiari a časom vysiela svoje dary. ... Avšak ty, priateľ Božej milosti, máš záhradu ľudí, v ktorej túžiš vysadiť na základe Božej odmeny mnohé dobré túžby a mnohé dobré študované diela. A vďaka Božej milosti ... na túžby a na dobré diela vysiela rosu a dážď živej vody, ktorá ich robí zelenými. ... Tu neresti vo svojich ostňoch privádzajú studenú hmlu nevedomosti tomuto ľudu, takže dobré túžby a ich dobré diela sú už oslabené, keď dôverujú sebe samým. Avšak slávne cnosti vyzdvihujúce vo svojich chválach Boha, tým umožňujú Bohu vytvoriť si správny úsudok tak, že ľudia chápu, kým sú. ... držia sa Božej milosti ...“ EPI I, LXXXVr/B, s. 207-208.

⁶³ Porov. ZÁTONYI, M.: *Rebell oder Mitarbeiter Gottes? Hildegard von Bingen zu einem bekehrten Umgang mit der Schöpfung*. In: *Studia Universitatis Babeş Bolyai Theologia Catholica*, roč. 66, 2021, č. 1-2, s. 223-224; <https://doi.org/10.24193/theol.cath.2021.10> FRANTIŠEK: *Encyklika Laudato si' o starostlivosti o náš spoločný domov*. Trnava: SSV, 2015, Nr. 2; DADOSKY, J.: *The Original Green Campaign: Dr. Hildegard of Bingen's Viriditas as Complement to Laudato Si*. In: *Toronto Journal of Theology*, roč. 34, 2018, č. 1, s. 79-95. <https://doi.org/10.3138/tjt.2017-0226> Dadosky vidí komplementárnosť v porovnaní používania pojmu *viriditas* Hildegardou z Bingenu a myšlienok encykliky pápeža Františka *Laudato si'*. Napríklad myšlienky Hildegardy môžu prehĺbiť teóriu pre správnu prax, pápež František dopĺňa jej myšlienky opciou pre chudobných. Pápežovu požiadavku integrálnej ekológie môže prehĺbiť v systematickej teológii jeden z významov pojmu *viriditas* – podpora ľudskej činnosti Božou milosťou.

František udáva ako príčinu ekologickej krízy zneužívanie dohier, ktoré do zeme vložil Boh. V tom sa často prejavuje praktický relativizmus, uprednostňovanie časných záujmov pred všetkými ostatnými, stavenie seba samého do centra všetkého. Preto vyzýva k ekologickej konverzii a k integrálnej ekológii, k udržateľnému a integrálnemu rozvoju.⁶⁴ Hildegarda z Bingenu to vidí v širších súvislostiach. Uznáva potrebu ukončenia nadvlády človeka nad prírodou, čiže extrémneho antropocentrizmu. Okrem toho podľa nej každý hriech kvôli vzájomnému prepojeniu všetkého vo svete prispieva k suchu, *ariditas*. Preto vyzýva k boju proti každému hriechu, k osvojovaniu si cností a vyhýbaniu sa nerestiam. To sa dosahuje plnením Božej vôle, poslušnosťou voči Bohu. Boh totiž chce našu spásu a všetko stvoril plné zelene, *viriditas*. Hildegarda z Bingenu nás k tomu vyzýva vo svojich dielach napísaných hlavne na základe vízií, ale aj vo svojich listoch.

Záver

Výzva Hildegardy z Bingenu je aktuálna aj dnes.⁶⁵ Niektorí autori ju zaraďujú aj do dejín ekológie. Wiegleb ju zaraďuje na koniec prvej zo siedmich fáz dejín ekológie.⁶⁶ Jej vízie sú plné metafor. Prvotným úmyslom Hildegardy nebolo dávať ekologické návody, tie sú skôr skryté v jej obrazoch a symboloch. Ale predsa vyzýva aj k odmietnutiu panstva človeka nad prírodou, k úsiliu žiť v súlade s prírodou už tu na zemi. Človek je zodpovedný za prírodu aj za celý svet. Práve svojou veľkou mocou môže prírode pomôcť, ale aj uškodiť. Apokalyptické vízie konca sveta opisuje ako *ariditis*, suchu. Človek má napomáhať zachovávať *viriditas* v prírode.⁶⁷ Avšak nielen iba snahou naprávať ekologické škody šetrnejším správaním sa k prírode, obmedzovaním konzumu a zbytočného luxusu. Podľa Hildegardy všetky hriechy a neresti prispievajú k narušeniu rovnováhy a harmónie človeka a prírody. Teda aj hriechy proti ľudskému životu, náboženská, ale aj manželská nevera, rozvrat rodín, vraždy. Filozoficky to môžeme vyjadriť tak, že človek sa má usilovať o cnostný život a vyhýbať sa nerestiam a tým prispievať k riešeniu ekologickej krízy.

Táto štúdia vznikla ako súčasť riešenia grantu VEGA 1/0637/20 *Podnety zo stredo-vekej filozofie v dnešnom myslení*.

⁶⁴ Porov. FRANTIŠEK: *Encyklika Laudato si' o starostlivosti o náš spoločný domov*. Trnava: SSV, 2015, Nr. 2, 13, 122-123, 137-162, 216-221.

⁶⁵ Myšlienky z úsilia o *viriditas* napomáhajú aj komunikácii v pastorácii na vysokej škole. Porov. SCHÖRKHUBER, B.: Scivia – Wege zueinander. Hoschulpastorale Kommunikation – (Wie) Geht das? In: *Verba theologica*, Vol. 18, 2019, No. 2, s. 27-39.

⁶⁶ Porov. WIEGLEB, G.: A Few Theses Regarding the Inner Structure of Ecology. In: SCHWARZ, A., JAX, K. (eds.): *Ecology Revisited: Reflecting on Concepts, Advancing Science*. Dordrecht-Heidelberg-London-New York: Springer, 2011, s. 99. https://doi.org/10.1007/978-90-481-9744-6_7

⁶⁷ Porov. ŁEPKO, Z., SADOWSKI, R.: Ekofilozoficzne znaczenie przesłania Hildegardy z Bingenu. In: *Studia Ecologiae et Bioethicae UKSW*, vol. 12, 2014, No. 2, s. 24. <https://doi.org/10.21697/seb.2014.12.2.01>

Bibliografia:

Primárna literatúra:

DEROLEZ, A., DRONKE, P.: Introduction. In: HILDEGARDIS BINGENSIS: *Liber divinorum operum*. CCCM 92. Turnholti: Brepols, 1996, s. I-CXX. (LDO)

FRANTIŠEK: *Encyklika Laudato si' o starostlivosti o náš spoločný domov*. Trnava: SSV, 2015.

GODEFRIDO ET TEODORICHO MONACHIS: Vita sanctae Hildegardis. In: MIGNE, J.-P.: *Patrologiae cursus completus. Series secunda, in qua prodeunt patres, doctores scriptoresque Ecclesie Latine a Gregorio Magno ad Innocentium III.* Paris: Petit Montrogue, 1855, vol. 197, s. 91-130.

HILDEGARDIS BINGENSIS: *Sciuias*. CCCM 43. Turnholti: Brepols, 1978. (SCI I, II)

HILDEGARDIS BINGENSIS: *Sciuias*. CCCM 43a. Turnholti: Brepols, 1978. (SCI III)

HILDEGARDIS BINGENSIS: *Liber Vite Meritorum*. CCCM 90. Turnholti: Brepols, 1994. (LVM)

HILDEGARDIS BINGENSIS: *Epistolarium. Pars prima I-XC*. CCCM 91. Turnholti: Brepols, 1991. (EPI I)

HILDEGARDIS BINGENSIS: *Epistolarium. Pars secunda XCI-CCLR*. CCCM 91A. Turnholti: Brepols, 1993. (EPI II)

HILDEGARDIS BINGENSIS: *Liber divinorum operum*. CCCM 92. Turnholti: Brepols, 1996. (LDO)

SAINT HILDEGARD OF BINGEN: *Symphonia. A Critical Edition of the Symphonia armonie celestium revelationum*. With Introduction, Translations and Commentary by Barbara Newman. Ithaca - London: Cornell University Press, 1998, Second Edition. (SYM) <https://doi.org/10.7591/9781501711879>

JOANNIS, G. C. (ed.): *Diplomatarium Disibodenbergense*. In: *Tabularum Litterarumque veterum spicilegium usque huc nondum editarum spicilegium*. Francoforti ad Moenum: Ioannem Maximilianvm a Sande, 1724, s. 74-80.

Sekundárne diela:

BERRY, T., DIDCOCT, B.: Choosing Our Roots. Traditional Christian attitudes offer both problems and promise for healing the earth. In: *Context. A Quarterly of Humane Sustainable Culture*, Vol. 8, 1984, s. 28-89.

DADOSKY, J.: The Original Green Campaign: Dr. Hildegard of Bingen's *Viriditas* as Complement to *Laudato Si*. In: *Toronto Journal of Theology*, roč. 34, 2018, č. 1, s. 79-95. <https://doi.org/10.3138/tjt.2017-0226>

FELTEN, F.: What Do We Know About the Life of Jutta and Hildegard at Disibodenberg and Rupertsberg? In: MAYNE KIENZLE, B., STUODT, D. L., FERZOCO, G. (eds.): *A Companion to Hildegard of Bingen*. Leiden-Boston: Brill, 2014, s. 15-38. https://doi.org/10.1163/9789004260719_003

JONES, J. D.: A Theological Interpretation of 'Viriditas' in Hildegard of Bingen and Gregory the Great. In: *Current Issue*, Vol. 1, 2012, s. 1-15.

KADEROVÁ, J.: Pseudohildegardino prorocství *Insurgent gentes* v českém kontextu. Srovnání textu *Prophecia beate Hildegardis de fratribus minoris* z Třeboňského rukopisu a *Apologie* Konráda Waldhausera. In: *Graeco-Latina Brunensia*, Vol. 17, 2012, No. 2, s. 79-94.

ŁEPKO, Z., SADOWSKI, R.: Ekofilozoficzne znaczenie przesłania Hildegardy z Bingen. In: *Studia Ecologiae et Bioethicae UKSW*, vol. 12, 2014, No. 2, s. 11-25. <https://doi.org/10.21697/seb.2014.12.2.01>

MARDER, M.: On the Vegetal Verge (With Saint Hildegard). In: *Comparative and Contentual Philosophy*, Vol. 11, 2019, No. 2, s. 137-146. <https://doi.org/10.1080/17570638.2019.1630891>

MARDER, M.: *Green Mass. The Ecological Theology of St. Hildegard of Bingen*. Stanford, Ca: Stanford University Press, 2021. <https://doi.org/10.1515/9781503629271>

MARDER, M.: The Ecological Literacies of St. Hildegard of Bingen. In: *Philosophies*, Vol. 6, 2021, č. 98, s. 1-7. <https://doi.org/10.3390/philosophies6040098>

MEWS, C. J.: From *Scivias* to the *Liber Divinorum Operum*: Hildegards Apocalyptic Imagination and the Call to Reform. In: *The Journal of Religious History*, Vol. 24, 2000, No. 1, s. 44-56. <https://doi.org/10.1111/1467-9809.00100>

SADOWSKI, R. F.: Resources within Spiritual and Mystical Christian Traditions for the Care of Earth-our Common Home. In: *Studia Ecologiae et Bioethicae*, Vol. 18, 2020, No. 1, s. 43-53. <https://doi.org/10.21697/seb.2020.1.05>

SCHMITT, M.: Blessed Jutta of Disibodenberg: Hildegard of Bingen's Magistra and Abbes. In: *The American Benedictine Review*, Vol. 40, 1989, No. 2, s. 170-189.

SCHMITT, M.: Hildegard of Bingen: *Viriditas*, Web of Greening Life-Energy: I. In: *The American Benedictine Review*, Vol. 50, 1999, No. 3, s. 253-276.

SCHMITT, M.: Hildegard of Bingen: *Viriditas*, Web of Greening Life-Energy: II. In: *The American Benedictine Review*, Vol. 50, 1999, No. 4, s. 357-380.

SCHÖRKHUBER, B.: Scivia – Wege zueinander. Hoschulpastorale Kommunikation – (Wie) Geht das? In: *Verba theologica*, Vol. 18, 2019, No. 2, s. 27-39.

WIEGLEB, G.: A Few Theses Regarding the Inner Structure of Ecology. In: SCHWARZ, A., JAX, K. (eds.): *Ecology Revisited: Reflecting on Concepts, Advancing Science*. Dordrecht-Heidelberg-London-New York: Springer, 2011, s. 97-115. https://doi.org/10.1007/978-90-481-9744-6_7

ZÁTONYI, M.: *Hildegard von Bingen*. Münster: Aschendorff, 2017.

ZÁTONYI, M.: Rebell oder Mitarbeiter Gottes? Hildegard von Bingen zu einem bekehrten Umgang mit der Schöpfung. In: *Studia Universitatis Babeş Bolyai Theologia Catholica*, roč. 66, 2021, č. 1-2, s. 221-231. <https://doi.org/10.24193/theol.cath.2021.10>

prof. Dr. phil. fac. theol. Peter Volek

Katolícka univerzita v Ružomberku

Filozofická fakulta

Katedra filozofie

Hrabovská 1B

034 01 Ružomberok

peter.volek@ku.sk